

74

itibar

KASIM 2017

Aylık Edebiyat ve Fikriyat Dergisi

Hasan Aycın: Kin Yüreğe Yüktür
Ömer Lekesiz: Bizim Büyük Hikâyemiz
Cevdet Karal: Çoğu Ruh Yaradır

Ahmet Edip Başaran / Ahmet Fatih Andı / Ahmet Yılmaz / Ali Akçakaya / Ali Görkem Userin
Ali Ofuraklı / Aslı Bey / Aynur Dilber / Bilal Can / Cihan Aktaş / Dilek Erdem / Eda Fırat
Ekrem Aytar / Ercan Ulu / Ercan Yıldırım / Eyyüp Akyüz / Furkan Çalışkan / Gazi Balcı
Gökhan Ergür / Gülsüm Esen / Hamza Onalan / Harun Yakarer / Hatice Ebrar Akbulut
Hüseyin Ahmet Çelik / Hüseyin Hatemi / İbrahim Tenekeci / İker Nuri Öztürk / Kemal Kurak
Kemal Sayar / Mehmet Narlı / Musa Yıldız / Mustafa Akar / Mustafa Özel / Mustafa Ruhl Şirin
Muzaffer Serkan Aydın / Nadir Aşçı / Necip Tosun / Nurullah Genç / Ömer Fatih Andı
Özkan Gözel / Rabia Gelincik / Raşit Ulaş / Ridvan Tulum / Said Yavuz / Selçuk Sümer Özel
Senem Gezeroğlu / Sibel Eraslan / Soner Karakuş / Suavi Kemal Yazgıç
Süleyman Unutmaz / Umur Cemal / Yasemin Aybike Kavun / Yunus Karadağ
Zeynep Merdan / Zeynep Tuğçe Karadağ

Birlik ve Beraberlik Sembolümüz: Hoca Ahmed Yesevî

Musa Yıldız

Dilimizin ve kültürümüzün gelişmesine, zenginleşmesine çok önemli katkılarda bulunan büyük fikir adamı ve gönül eri Hoca Ahmed Yesevî'nin vuslatının 850. yıldönümü vesilesiyle 2016-2017 sezonu Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) tarafından Hoca Ahmed Yesevî Yılı olarak ilan edildi. Bu bağlamda Ahmed Yesevî Üniversitesi olarak, Hoca Ahmed Yesevî'yi anmak, anlamak ve anlatmak için tüm gayretimizle çalışmaktayız.

Üniversitemize ismini veren Ahmed Yesevî, Türk halk sufilik geleneğinin kurucusudur. "Hikmet"leri aracılığıyla İslam dininin prensiplerini Uluğ Türkistan coğrafyasında yaşayanlara damla damla özümseten; Türk diliyle yazdığı bu hikmetleri aracılığıyla Türkçenin gelişmesi ve zenginleşmesine büyük katkısı olan, "Pir-i Türkistan", Büyük Veli, öncü şairdir.

Türkler arasında İslamiyet'in yaygınlaşmasında önemli katkıları olan Ahmed Yesevî, Kazakistan'ın Çimkent şehrine yakın Sayram kasabasında dünyaya geldi. Anne ve babasını küçük yaşlarda kaybeden Ahmed Yesevî, bir süre Otrar'da Arslan Baba isimli şeyhın yanında dinî ve tasavvufî eğitim gördü. Onun vefatı üzerine önemli ilim merkezlerinden olan Buhara'ya gitti ve burada Yûsuf Hemedânî'ye intisap ederek onun talebesi oldu. Yusuf Hemedânî'nin yanında eğitimini tamamladıktan sonra onun üçüncü halifesi olarak Buhara'da hocalık yaptı. Görevi Abdülhalik Gucduvani'ye bırakıp Yesî'ye dönerek orada irfan mektebini kurdu, insanları dinî ve ahlakî yönden yetiştirdi. Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli gibi Anadolu'yu mayalayan, Sarı Saltuk, Demirci Baba ve Gül Baba gibi Balkanları mayalayan mutasavvıflar üzerinde tesirleri oldu.

Ahmed Yesevî'nin İbrahim isminde bir oğlu olmuşsa da kendisi hayattayken vefat etti. Yesevî'nin soyu Gevher isimli kızından devam etti.

Yüce Allah'ın o Kutlu Nebiye "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır." (Nahl Suresi,125) emrine imtisalen

Hoca Ahmed Yesevî'de hikmetler söyleyerek insanlara dinlerinin öğretilerini benimsetmeye çalıştı. O, Arapça ve Farsça bilmesine rağmen çok sade bir Türkçeyle Hikmet denilen eğitici sözleri, Türkistan coğrafyasında yaşayan insanlar üzerinde büyük izler bıraktı. Bu hikmetli sözlerde İslam ahlakını ve esaslarını öğretti. Yesevî dergâhı, fakirler, yoksullar, yetim ve çaresizler için bir sığınak yeri idi. Bu dergâhlar aynı zamanda, tekke edebiyatının ilk temsil edildiği yerler, Ahmed Yesevî Hazretleri, tekke edebiyatının ilk temsilcisi oldu. Bu vesileyle Anadolu'daki Türk edebiyatının

yeşerip gelişmesine zemin hazırlamış, Yunus Emre gibi büyük şairlerin yetişmesine vesile olmuştur. Bu şekilde yetiştirdiği talebelerinden tayin ettiği halifeleri şunlardır; Mansur Ata, Abdulmelik Ata, Süleyman Hâkim Ata (Türkler arasında en meşhur halifesidir) Muhammed Danişmend, Muhammed Buhari (Sarı Saltuk), Zengi Ata, Tac Ata vb. Bu halifelerinin yetiştirdiği birçok talebe ki; Ahi Evran, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana, Taptuk Emre, Yunus Emre gibi talebeler Anadolu'da, Ahmed Yesevî Hazretlerinin çizdiği yolda ilerlemişler ve Türk dilini, edebiyatını, kültürünü özellikle İslam dinini doğru olarak gelecek nesillere aktarmışlardır. Sade bir Türkçe ile halkın anlayacağı, sohbet tarzındaki Hikmet adlı şiirleri, Çin'den, Balkanlara hatta ta Fas'a kadar yayılıp, Türk Milletine manevî ışık olmuştur.

*Benim hikmetlerim kan-ı hadistir;
Kişi nasip almasa bil ki habistir.
Benim hikmetlerim fermân-ı Subhân;
Okuyup anlasın mânâ-yı Kur'ân
Benim hikmetlerim alemde sultan;
Kılar bir lahza da çölü gülistan,*

Divân-ı Hikmet'in birinci hikmetinde yer alan şu dörtü de günümüzde birçok probleme reçete niteliğindedir:

*Nerde görsen gönlü kırık, koş ta ona merhem ol sen.
Şöyle mazlum yolda kalsa, yalnız koma, yoldaş ol sen.*

*Mahşer günü ol İlahın dergâhına yakın ol sen,
"Ben ben!" deyip, benlik güden kişilerden kaçtım ben işte.*

Yahya Kemal, Ahmed Yesevî'nin Türk tarihi bakımından önemini Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü'ye; "Şu Ahmed Yesevî kim, bir araştırın, göreceksiniz, bizim milliyetimizi asıl onda bulacaksınız." sözleriyle ifade eder. Bunun üzerine Fuad Köprülü araştırmaya koyulur ve 1919 yılında devasa eseri "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar"ı kaleme alır.

Hz. Peygamberin sünnetine sınıksız bağlı bir insan olan Hoca Ahmed Yesevî Peygamberimizin vefat yaşını düşünerek; rivayetlere göre 63 yaşına gelince, dergâhının altında küçük bir oda şeklinde çilehane/halvethane yaptırmış ve ömrünün geri kalanını, yaklaşık on yılını burada geçirmiştir.

*Altmış üç yaşta sünnet oldu yere girmek,
Resul için iki âlem berbat edivermek,
Âşkların sünnetidir diri ölmek,
İşitip okuyup yere girdi Kul Hoca Ahmed.*

Ahmed Yesevî Hazretlerinin 1166'da Yesi (bugünkü Türkistan) şehrinde vefat ettiği kabul edilmektedir. Kabri üzerine türbe, yaklaşık 200 yıl sonra, Emir Timur tarafından inşa ettirilmiştir. Türbesi, Türkistan (Yesi) şehrinde yer alır. İki kubbeli dikdörtgen bir yapıda olan külliye'nin merkezi bölümünün ortasında büyük bir kazan yer alır. Bu kazana Taykazan adı verilir. Yedi metalin karışımından yapılan bu kazanın etrafında bazı dualar ve kazan ustası hakkında bilgiler vardır. Rivayetlere göre önceleri bu kazana hafif tatlandırılmış su koyulur, Cuma namazlarından sonra ziyaretçilere ikram edilir. Bu suyun da şifalı olduğuna inanılırdı. Bugün Ahmed Yesevî Türbesi, Orta Asya'nın en önemli ziyaret mekânlarından birisidir.

Yetmiş üç yaşında bu alemde ebedi aleme göçen Hoca Ahmed Yesevî'den geriye dört eser kalmıştır. Bunlar:

1. **Dîvân-ı Hikmet:** Yesevî'nin Türkçe şiirlerini içine alan derlemenin adıdır. Bütün hikmetlerin temelinde Yesevî'nin inanç ve düşünceleri ile tarikatının esasları bulunur. Hikmetler, Türkler arasında bir düşünce birliğinin teşekkül etmesi bakımından çok önemlidir.
2. **Fakr-nâme:** Yesevî'ye izafe edilen ve Çağatay Türkçesi ile yazılmış olan Fakr-nâme, Dîvân-ı Hikmet'in Taşkent ve bazı Kazan baskılarında yer alır. Müstakil bir risâleden çok Dîvân-ı Hikmet'in mensur bir mukaddimesi olan Fakr-nâme, Kemal Eraslan tarafından yayımlanmıştır.

3. **Risâle der Âdâb-ı Tarikat:** Taşkent'te yazma nüshaları bulunan bu küçük Farsça eser, tarikat âdâbı ve makamları, mürid mürid ilişkileri, dervişlik, Allah'ı tanımak ve ilâhî aşk gibi konular hakkındadır. S. Mollakanagatlı tarafından Kazak Türkçesine tercüme edilerek yayımlanmıştır. Prof. Dr. Necdet Tosun tarafından Farsça aslından Türkçeye tercüme edilerek Fakr-nâme ile birlikte yayımlanmıştır.

4. **Risâle der Makâmât-ı Erba'in:** Yesevî'ye nisbet edilen Farsça yazma ve küçük bir eser olup, şeriat, tarikat, marifet ve hakikatten her biri hakkında onar makam olmak üzere toplam kırk makam ve kaideyi ihtiva etmektedir. Şimdilik bilinen tek nüshası Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesindedir. Prof. Dr. Necdet Tosun tarafından Farsça aslından Türkçeye tercüme edilerek Fakr-nâme ile birlikte yayımlanmıştır.

Hoca Ahmed Yesevî'den günümüze kalan manzum eseri olan Dîvân-ı Hikmet'ten şu on ilkeyi çıkarmak mümkündür:

Birinci ilke: "AŞK"tır. Aşk, Allah'ı çok sevmek ve din adına yapılan her şeyin de Allah'a duyulan bu sevginin etkisi altında yapılması demektir.

*"Zahit olma, âbit olma, âşık ol sen
Minnet çekip, aşk yolunda sadık ol sen
Nefsi tepip, dergâhına layık ol sen
Aşksızların ne canı var, ne imanı".*

*Kul Hoca Ahmed aşktan ağır belâ olmaz;
Merhem sürme, aşk derdine deva olmaz;
Gözyaşından başka bir şey tanık olmaz;
Her ne eylesen, âşık eyle ey Allah'im*

İkinci ilke: Bu fani dünyada her şey insan içindir. İnsana yararlı olmak ve yararlı işler yapmak esastır. Allah'a yakın olmanın yolu da budur.

*Her zaman iyilik eyle, gidersin işbu dünyadan;
Kıyamet yüzünyuna gerek ciğerini kan eylesen.
Sevinme mal ve mülküne, kurutur bu ecel sonunda
Karı yere gidersin sonunda, ne kadar kâr ve kazanç eylesen.*

Üçüncü ilke: Allah dileseydi herkes Müslüman olurdu. İyi bir Müslüman İslâm'ı iyilikle yaymak çabası içinde olmalıdır. Ancak Müslüman olmayanları da incitmekten kaçınmalı ve asla onları rahatsız etmemelidir. İnsanları incitmek büyük günahdır.

*Sünnet imiş, kâfir de olsa, verme zarar
Gönül katı, gönül incitciden Allah şikâyetçi;
Allah şahid, öyle kula "Siccîn" hazır
Bilgelenden iştirip bu sözü söyledim ben işte.*

Dördüncü İlke: Dinde gösterişten (riya) şiddetle kaçınmak gerekir. Gösterişçinin (riyâkârın) yaptığı her şey boştur ve bundan hiçbir yarar sağlayamaz. Dahası, gösterişçi son nefesinde imanını da yitirebilir.

*Oruç tutup halka riya eyleyenleri
Namaz kılıp tesbih ele alanları,
Şeyhim diye başka bina koşanları
Son anda imanından ayrı eyledim.*

Beşinci İlke: Kadına gereken değer verilmelidir, onu toplumdun dışlamamalıdır. Bu ilkeyi onun davranışlarından çıkarmaktayız. Geleceğimiz olan nesilleri inşa eden, cennetin ayakları altına serildiği hanımlara her zaman değer verdiğini onunla yaşamış birçok olaydan tespit etmek mümkündür.

Altıncı İlke: Helal ve haram dengesine her daim dikkat etmelidir.

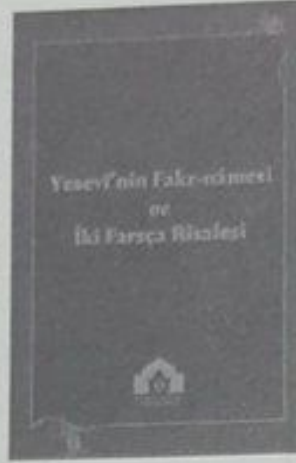
*Gâfil olmaz Hak yadından geceleri tamam;
Helâl lokma talep eyler, yemez haram;
Derviş gerek iş bu sıfat ile daima
Kul olarak kulluğundan caymaz olur.*

Yedinci İlke: Dinin temeli bilimdir. Eşyanın gerçeklerini anlamak bir anlamda Allah'ı tanımak demektir. Öyleyse bir Müslüman, başarabildiği kadar bilim yolunda ilerlemelidir. zira yüce dinimizin kitabı Kuran'ın ilk emri "oku"dur.

*Erkek ve kadına, oğul-kıza ilim farz dedi,
"Talebül-ilmî farizatun" deyip Rasûl söyledi,
"Mâ yecüzü bihi's-salât" ilim zarûri,
Diri varsınız ta ölene dek okuyun dostlar.*

Sekizinci İlke: Vaktin kıymeti her zaman bilinmelidir. Ahmed Yesevi Hazretleri, vakitlerini üçe ayırırdı. Bir bölümünde ibâdet ve zikirle meşgul olurdu. İkinci bölümünde talebelerine zâhiri ve bâtunî ilimleri öğretirdi. Üçüncü bölümünde ise alimleri ile geçimini sağlamak üzere tahta kaşık ve kepçe yaparak bunları satardı.

*Kul Hoca Ahmed, gaflet ile ömrün geçti;
Vah ne hasret, gözden, dizden kuvvet gitti;
Vah ne yazık, pişmanlığın vakti yetiştii;
Amel kılmadan kervan olup göçtüm ben işte.*

Dokuzuncu İlke: Namaz, zikir ve bütün ibâdetlerin anlayarak yapılması gerekir. Anlamadan tekrarlanan ifadelerin ve bilinçsiz olarak yapılan ibâdetlerin insanın manevî gelişmesine katkısı istenen ölçüde olmaz.

*Yâ Rabbenâ, yâdın ile olsam daima,
Bütün ömrüm zikrin ile olsa tamam.
Oruç tutup namaz kılıp her sabah-akşam
Talep kılsam hacet revâ olur mu ki?*

Onuncu İlke: Yaşadığımız hayat bundan sonra yaşayacağımız hayatın tarlasıdır. Burada yaratıcıya inanan ve yakınlaşan insan, diğer insanlara da yararlı işler yapıp zararlı işlerden kaçındığı takdirde, öteki dünyada bunların karşılığını görecektir.

*Kul Hoca Ahmed aşık olan dünyayı bırak,
Ahiretin azabından kaygı ye,
Erenlerin yaptıklarını hem sen de yap,
Hizmet eyleyen sonunda murad bulur dostlar.*

Hoca Ahmed Yesevî'nin Divân-ı Hikmet'inde yer alan bazı şiirleri, Yunus Emre'nin şiirleriyle şekil ve içerik yönünden büyük benzerlikler taşımaktadır. Zira Yunus Emre'nin hocası Tapduk Emre de Hoca Ahmed Yesevî'nin talebesidir. Bu durum Yesevî'nin etkisinin kısa zamanda Anadolu'ya da ulaştığının göstergesidir:

*Aşkın aldı benden beni bana seni gerek seni
Ben yanarım dünü günü bana seni gerek seni*

Yunus Emre

*Aşkın kıldı şeydâ beni, cümle âlem bildi beni
Kaygım sensin dünü günü, bana sen gereksin sen*

Hoca Ahmed Yesevî

*Cennet Cennet dedikleri bir ev ile bir kaç Hürî
İsteyene ver onları bana seni gerek seni*

Yunus Emre

*Âlem tamam cennet olsa, hep hürîler karşı gelse,
Allah bana nasip kılsa, bana sen gereksin sen*

Hoca Ahmed Yesevî

Sonuç olarak, Hoca Ahmed Yesevî'nin doktrini, eğitimi ve hikmetleri Türk milletinin edebiyatı, kültürü ve manevî hayatını derinden etkilemiştir. Onun için bu değerli büyüğümüz, üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen günümüzde ülkemizde ve dünyada hayırla yad edilmektedir. Zira onun fikirleri çağlar ötesinden yolumuzu aydınlatmaktadır. Kendisini vefatının 850. yıldönümünde rahmet ve minnetle anıyoruz.